

Antoniewicz, Włodzimierz

"Die frühgermanische Kultur in Ostdeutschland und Polen", Ernst Petersen, Berlin 1929 : [recenzja]

Światowit 13, 194-196

1929

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ROZBIORY i SPRAWOZDANIA.

Ernst Petersen. Die frühgermanische Kultur in Ostdeutschland und Polen. „Vorgeschichtliche Forschungen“ II, 2. Berlin 1929, Walter de Gruyter & Co, 8-o, X + 194 str., 36 tabl.

Bardzo niewiele zagadnień prehistorji ziem Polski posiada zestawienia monograficzne; brak u nas głównie opisów systematycznie prowadzonych poszukiwań archeologicznych i porządných opracowań analitycznych i konstrukcyjnych poszczególnych kultur przeddziejowych, opartych chociażby na dotychczasowych, nie zupełnie wystarczających, materiałach naukowych. Dlatego z prawdziwą radością witamy dzieło dr. E. Petersena, które jest poświęcone kulturze ciepłopalnych grobów kamiennych skrzynkowych w znacznej mierze występujących właśnie na ziemiach naszych.

Jako najważniejsze swe zadanie określa autor przede wszystkim próbę podziału czasowego opracowywanego kręgu kulturowego, z uwzględnieniem szczegółowych faz rozwojowych. Poddaje przeto analizie rytuał pogrzebowy i typy grobów; najwięcej uwagi poświęca studjom ceramiki, która stanowi główny materiał do poznania kultury grobów skrzynkowych i pochodnych od nich; ciekawe jest usiłowanie wyróżnienia 4-ch zasadniczych grup ceramicznych, charakterystycznych: dla końca epoki brązu, dla starszego oraz młodszego okresu halszackiego, tudzież dla wczesnego okresu lateńskiego. Z kolei opracowuje autor naczynia brązowe, broń i narzędzia, właściwe dla tych czterech okresów. Szczegółowiej znów omawia autor typy ozdób, odkrywanych jużto w skarbach, jużże w grobach; te ostatnie posiadają specjalne znaczenie, jako dobry wskaźnik chronologiczny. Tak tedy zanalizował autor typologicznie i chronologicznie ozdoby kołnierzone, napierśniki, naszyjniki, naramienniki i bransolety, nagolenniki, fibule, szpile, pierścionki, kolczyki i paciorki, wyzyskując w swym przeglądzie kompletny, znany dotąd materiał archeologiczny. Nie pominął też autor nader skąpych danych, odnoszących się do śladów osad, współczesnych grobom na Pomorzu i na Śląsku. W ostatnim rozdziale porządkuje autor swe poglądy na względną chronologję omawianego kręgu kulturowego, przedstawia tegoż zasięg geograficzny, a także zastanawia się nad genezą i rozwojem kultury grobów skrzynkowych i stara się ją nawiązać

do germańskich szczepów, z których ostatecznie bierze pod uwagę Bastarnów. Dzieło dr. Petersena kończą tabelaryczne zestawienia poszczególnych rodzajów i typów opracowanych zabytków, oraz odkrytych dotąd grobów. Brak tylko zestawiania razem znalezionych w oddzielnych grobach wyrobów, uszeregowanych w porządku chronologicznym. Są tu i ówdzie błędy i braki w treści tabel, ale nie umniejszają one wartości pracowitych zestawień dr. Petersena. Trudno też nie wytknąć pominięcia nazw polskich, które powinien był autor podać obok nazw miejscowych niemieckich w byłym zaborze pruskim. Materiał ilustracyjny na oddzielnych tablicach jest, moim zdaniem, nie dość systematycznie przedstawiony, tak, że nie stanowi on odpowiedniego oparcia dla postawionych w tekście zagadnień. Mapki szczegółowe ciekawe i dobre, ogólna natomiast, w zasięgu fazy trzeciej, niedość uwzględnia materiały, znane z Polski środkowej, które wogóle w pracy dr. Petersena nie zostały należycie wyzyskane.

Nie wchodząc w szczegóły, pragnę na tem miejscu wyrazić krótką opinię o głównych zagadnieniach, poruszonych i dowodzonych przez dr. Petersena. Otóż nie zostałem przekonany przez autora, aby grupa kulturowa, reprezentowana przez zabytki z cmentarzyska w Wielkiej Wsi (Grossendorf) w pow. morskim, była charakterystyczna dla kultury germańskiej z V okr. epoki brązu. Zarówno bowiem cechy rytuału pogrzebowego, jak niemniej i właściwości typów ceramicznych przemawiają raczej za „łużyckością“ tej grupy kulturowej. Stosunkowo nieznaczną różnicę w odniesieniu do równoczesnych cech kultury „łużyckiej“ np. w Wielkopolsce, zawdzięcza ta grupa wyosobnieniu, dokonanemu przez napływ z północnych Niemiec elementów germańskich, zaznaczających się na Pomorzu dotychczas jedynie charakterystycznymi wyrobami brązowymi. Nie przekonał mnie też autor, że kultura grobów skrzynkowych z urnami twarzowymi rozwinęła się bezpośrednio w środowisku grupy kulturowej wielkowiejskiej, w której jakoby tkwi już zaródź nowych specyficznych form. Nawiasem dodam, że żałować wypada, iż autor nie przeprowadził dokładnej analizy zawartości cmentarzyska w Wielkiej Wsi, które bynajmniej nie jest jednolite ani pod względem chronologicznym, ani też kulturowym. Jestem dotychczas przekonany, że kultura grobów skrzynkowych z urnami twarzowymi powstała nad dolną Wisłą znacznie później, bo około 700 przed Chr. Na mieszane tło reliktyw „łużyckich“ i kultury „germańskiej“, która rozwijała się z prototypów z V okr. epoki brązu dalej w wczesnym okresie halsztackim (według Reineckeego w okr. C), przybyły nowe elementy kulturowe około 700—650 przed Chr. z krajów skandynawskich, które przyniosły na Pomorze znajomość urn domkowych i twarzowych; dlatego też obok składników kulturowych „wczesnogermańskich“ dają się wyróżnić również właściwości „łużyckie“ kultury grobów skrzynkowych z urnami twarzowymi. Nie mogę się zgodzić na przesunięcie starszych urn twarzowych do początku okresu halsztackiego C

(str. 38). Wszak właśnie wyobrażenia naszyjników i napiersników w urnach twarzowych ujawniają typy młodsze, które raczej przechodzą do okresu halsztackiego D, co przyznaje w całej rozciągłości autor w systematycznym przeglądzie ozdób brązowych. Poza tem, ośmielę się dodać, że ani w urnach twarzowych, ani w innych im pokrewnych popielnicach nie odkryto dotąd takiego wyrobu metalowego, któryby był wyłącznie charakterystyczny jedynie dla okr. C; dotyczy to zarówno narzędzi, głównie brzytw, jakoteż ozdób, zwłaszcza napiersników, szpil i fibul. Wszystkie natomiast dodatki metalowe odnoszą urny twarzowe bądź do okr. halsztackiego D, bądź do okr. wczesnolateńskiego. Dziwi mnie również u autora przesadna gorliwość w negowaniu wpływów „łrzyckich“ w środowisku kultury „wczesnogermańskiej“. Ależ one istnieją i to dość znaczne, co nie uprawnia—mojem zdaniem—zgoła do uznawania w kulturze grobów skrzynkowych bliskiej siostrzycy kultury „łrzyckiej“. Wyrażają się one wszak w formach ceramicznych, jakoteż w wyrobach metalowych; a także alpejskie i północno-włoskie oddziaływania halsztackie dokonały się właśnie poprzez terytorjum kultury „łrzyckiej“, co było następstwem silnej ekspansji kulturowej illyryjskiej, podobnie jak w okresie wczesnolateńskim ekspansowała w tym samym kierunku na nasze obszary kultura celtycka. Godzę się natomiast z ostrożnem stanowiskiem autora co do wpływów kultury „wczesnogermańskiej“ w Prusach Wschodnich; przyjęły się one tam w środowisku etniczmem prusko-bałtyjskiem i w oryginalnych formach lokalnych przetrwały aż do czasów wczesnodziejowych. Trudno też pominąć milczeniem zanadto schematyczną unifikację różnych cech kultury grobów skrzynkowych i grobów podkloszowych, które polegają na głębszych różnicach, aniżeli autor przypuszcza; to zagadnienie jest jednak niedostatecznie jeszcze przygotowane do ściślejszego rozstrzygnięcia.

Na tych uwagach muszę skończyć omówienie cennej książki dr. Petersena. Nauka winna być wdzięczna autorowi za wypełnienie ważnej luki w dotychczasowych opracowaniach monograficznych zagadnień archeologicznych Europy środkowej.

W. Antoniewicz.

AVIS.

Les Sociétés Scientifiques sont prévenues, que la Rédaction du „Światowit“ est volontièrement prête à l'échange des publications.

Les Auteurs qui désirent voir leurs travaux analysés, sont priés de les adresser à la Rédaction du „Światowit“: Pologne, Warszawa, Nowy-Świat 72, Palais de Staszic, III ét.